

Asia: 801/40.02.00/2015

Ehdotus sotilastiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi (työryhmän mietintö)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen Asianajajaliitto (jäljempänä "Asianajajaliitto") esittää sotilastiedustelun lainsäädäntöä valmistelleen työryhmän mietinnön johdosta seuraavaa.

1. Sotilastiedustelun tarkoitus on ehdotetun lain 3 §:ssä rajoitettu toisaalta tiedon hankkimiseen ja käsittelyyn (i) ulkoisista uhkista ylimmän valtiojohdon päätöksenteon tueksi ja (ii) puolustusvoimista annetun lain 1:2 §:ssä tarkoitettujen tehtävien suorittamiseksi. Puolustusvoimien tehtävänä on sotilaallisen puolustamisen, kansainvälisen avun antamisen (HE 94/2016) ja kansainvälisen kriisinhallinnan lisäksi muiden viranomaisten tukeminen, ml. virka-apu yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, terrorismirikosten estämiseksi ja keskeyttämiseksi, pelastustoimintaan osallistuminen ja avun antamiseen osallistuminen toiselle valtiolle ei-sotilaallisissa tilanteissa (laki puolustusvoimista 1:2.1,2 §).

Siviilitiedustelusta annettu työryhmän mietintö rajaa siviilitiedustelun käyttöalaa. Sotilastiedustelua koskevan lainsäädännön ei tulisi mahdollistaa tiedustelutiedon käyttöä siviilitarkoituksiin lainkaan, vaan nämä tarkoitukset tulisi käsitellä tyhjentävästi siviilitiedustelua koskevassa lainsäädännössä. Tästä syystä sotilastiedustelun tarkoituksesta tulisi sulkea pois puolustusvoimista annetun lain 1 luvun 2 §:n 1 momentin 2 kohta.

Tästä syystä ehdotetun lain 1 luvun 3 §:ään tulisi lisätä määräys siitä, että: "Sotilastiedustelun tarkoituksena ei kuitenkaan ole tiedon hankkiminen ja käsitteleminen puolustusvoimista annetun lain (2007:551) 1 luvun 2 pykälän 1 momentin 2 kohdan tarkoittamien muiden viranomaisten tukemiseksi."

2. Asianajajaliitto toteaa tyytyväisenä, että asianajosalaisuuksien (OK 17:13) suojaaminen on työryhmän mietinnössä otettu hyvin huomioon. Nämä on kirjattu ehdotetun lain 127, 74 ja 53 §:iin.

3. Tiedustelun yhteydessä saatujen tietojen ilmoittamisesta toisille viranomaisille säädetään 76 ja 77 §:ssä. Kummankin pykälän toiseen momenttiin sisältyy sotilastiedusteluviranomaisen käytännössä vapaa harkintavalta sen suhteen, luovuttaako se tietoa syyttömyyttä tukevaksi selvitykseksi taikka hengelle, terveydelle tai vapaudelle aiheutuvan merkittävän vaaran taikka huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon estämiseksi. Asianajajaliiton näkemyksen mukaan lähtökohtana tulisi olla tiedon luovuttamisvelvollisuus ainakin syyttömyyttä tukevaksi selvitykseksi. Lisäksi luovuttamisen osalta tehty harkinta – erityisesti tilanteissa, joissa tietoa ei luovuteta – tulisi kirjata ja siten mahdollistaa jälkikäteinen kontrolli. Nyt harkintavalta on käytännössä täysin vapaata.

Ylimääräisen tiedon käytöstä säättämisen tarpeellisuutta myös sotilastiedustelutiedon osalta tulisi Asianajajaliiton mukaan ehdottomasti vielä jatkovalmistelussa harkita.

4. Ehdotetun lain 5 luvussa säädetään tiedonhankinnasta tietoliikenteestä. Lain 66–67 §:issä säädetään teknisten tietojen käsittelystä ja siitä päättämisestä. Ehdotettuihin pykäliin ei sisälly edellytystä mistään uhka-arviosta tai muusta tiedustelutehtävästä, eikä mitään edellytystä tiedustelulla mahdollisesti saavutettavasta hyödystä suhteessa suojattavaan oikeushyvään. Teknisten tietojen käsittelyä ehdotetaan ilmeisesti tehtävän käytännössä vain tiedusteluviranomaisen valinnan perusteella, massaluonteisesti. Ilmeisesti ajatuksena on, että teknisten tietojen käsittelyn perusteella voidaan tehdä tilastollista analyysiä, jonka perusteella pystytään harkitsemaan muita tiedustelutoimia. Samanaikaisesti luvasta päättäisi tuomioistuin ja se myönnettäisiin enintään kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Ehdotukseen sisältyy kaksi ongelmaa: toisaalta kyseessä on massavalvonta ilman mitään uhan edellytystä ja toisaalta käytännössä tuomioistuimella ei ole mitään harkintavaltaa tai päätösmahdollisuutta asiassa. Ilman tehtävän ja hyödyn kuvausta tuomioistuimella ei olisi myöskään mahdollisuutta valvoa tehtävän tarkoituksen suhteellisuutta (ehdotetun lain 5 §), vähintään haittaa (6 §), tarkoitussidonnaisuutta (7 §) tai muita ehdotetun lain yleisiä periaatteita. Näin ehdotettuna asiassa ei olisi lainkaan tarvetta tuomioistuimen päätökselle. Tuomioistuin olisi kumileimasin ja tuomioistuimen resursseja käytettäisiin turhaan.

Asianajajaliiton näkemyksen mukaan kaikki tiedustelu tulee perustella mahdollisella tai todennäköisellä tiedustelulla saatavalla hyödyllä suhteessa kyseiseen uhkaan tai tiedustelutehtävään. Kynnys hyödyille, joka tiedustelulla saadaan tai voidaan saada suhteessa uhkaan tai tiedustelutehtävään, voi teknisen tietojen käsittelyn tilanteessa olla matala.

Jatkovalmistelussa tulisi kiinnittää huomiota siihen, että lain 66 ja 67 §:iin liitetään edellytys hyödystä suhteessa uhkaan tai tiedustelutehtävään. Näin asiassa olisi mielekästä hakea

tuomioistuimen päätöstä ja samalla tietoliikennetiedustelu ei perustuisi puhtaaseen massavalvontaan, vaan kaikelle tiedustelulle olisi tarveharkinta.

Muilta osin tiedonhankinta tietoliikenteestä oli ehdotuksessa alistettu ainakin tiedustelutehtävän ja tiedustelukohteen olennaiseen yhteyteen (valtiollinen kohde) tai olennaiseen yhteyteen ja välttämättömyyteen tiedustelutehtävän kannalta (ei-valtiollinen kohde).

5. Lain 10 luvussa säädetään sotilastiedustelun tietojärjestelmästä. Tietojärjestelmä sisältäisi laajan henkilökisterin ja tiedusteluviranomaisella olisi laajat oikeudet yhdistää tietoja muista viranomaisten rekistereistä (108 §: 26 kohtaa eri rekistereitä ja tietolähteitä). Henkilötietojen säilytysaika olisi huomattavan pitkä, enintään 50 vuotta viimeisen tiedon merkitsemisestä, eli käytännössä henkilön koko eliniän ja useissa tapauksissa pitkään sen jälkeenkin.

Tietojen säilytysaika voisi silloin olla merkittävästi pidempi sotilastiedustelun tietojärjestelmässä kuin lähderekisterissä. Esimerkiksi verotuksen tietojärjestelmän tai ulosottorekisterin henkilötietojen säilytysajat ovat rajattuja. Näin ollen, mikäli tämä on rekisterin käyttötarkoituksen kannalta perusteltua, voivat esimerkiksi verohallinnon ja ulosoton tiedot säilyä sotilastiedustelun tietojärjestelmässä merkittävästi pidempään kuin lähderekistereissä.

Rekisterissä on samankaltaisuuksia poliisin EPRI-rekisterin kanssa. On todennäköistä, että rekisterin pidossa kohdataan samankaltaisia ongelmia kuin EPRI-rekisterin kanssa on kohdattu: tietoja katsotaan ilman perustetta tai väärin perustein taikka tietoja kirjataan epäasiallisin perustein tai jopa tietoja myös vuodetaan, myös julkisuuteen.

Jatkovalmistelussa tulisi kiinnittää huomiota siihen, että tietojen käytöstä (ml. katselusta) jää jälki ja että tätä voidaan valvoa. Tulisi kiinnittää huomiota myös siihen, onko tarpeen, että muista rekistereistä siirretyt tiedot voidaan säilyttää sotilastiedustelun tietojärjestelmässä yhtään pidempään kuin siinä rekisterissä, mistä se on siirretty. Lisäksi tulisi varmistaa tiedusteluvaltuutetun oikeus tehdä tarkastuksia rekisterin käyttöön liittyen. Tiedusteluvaltuutettu tuntee tiedustelun tarkoituksen ja pystyy tietosuojavaltuutettua paremmin arvioimaan tiedon käsittelyn tarpeellisuutta esimerkiksi suhteessa säilytysaikaan. Samalla tulisi kiinnittää huomiota mahdolliseen työnjakoon tiedusteluvaltuutetun ja tietosuojavaltuutetun välillä.

Helsingissä, 19. kesäkuuta 2017

SUOMEN ASIANAJAJALIITTO

Jarkko Ruohola

Suomen Asianajajaliiton puheenjohtaja, asianajaja

LAATI

Asianajaja, OTK Martin von Willebrand, Asianajotoimisto HH Partners Oy, Helsinki

Suomen Asianajajaliiton lausunnot valmistellaan oikeudellisissa asiantuntijaryhmissä, joiden toiminnassa on mukana noin 120 asianajajaa.

Enne Heidi

Suomen Asianajajaliitto - Asianajaja, OTK Martin von Willebrand,
Asianajotoimisto HH Partners Oy, Helsinki